

## **ТЕМА13. IV. РИЛО - РОДОПСКА ОБЛАСТ**

### **IV.1. ОСОГОВСКО-БЕЛАСИШКА ПЛАНИНСКА**

#### **РЕДИЦА И ДОЛИНАТА НА РЕКА СТРУМА**

##### **1. Географско положение**

Осоговско-Беласишката планинска редица и долината на Средна Струма е най-западната регионална единица от Рило-Родопската област. Простира се на юг от Каменишко-Долнобанската котловинна редица на Краището. Източната граница се маркира от Рила и Пирин. На запад и юг Осоговско-Беласишката планинска редица се ограничава от държавната ни граница.

Меридионалното ѝ изменение обуславят изменението на природните компоненти от север на юг.

##### **2. Геоложки строеж и палеогеографско развитие**

Осоговско-Беласишката планинска редица се характеризира с много сложна тектоника и петрография, която е специфична за всяка отделна регионална единица.

Масивът на Осогово е изграден от плутон с херцинска възраст (формиран в края на палеозоя). Припокрит е от кристалинна мантия с допалеозойска и палеозойска възраст. В структурно отношение Осогово е изградена от едноименната антиклинала. В периферията на антиклиналата се разкриват плиоценски седименти. Планините Влахина, Малашевска и Огражден са изградени от допалеозойски и палеозойски метеморфити, представени от гнайси, слюдени шисти, амфиболошисти и хлоритошисти.

Разкриват се и вулкански скали с млада възраст - трахиандензити, които изграждат конуса на отдавна изгасналия и еродиран вулкан Кожух.

Хорстовата планина Беласица е изградена от силно смачкани в тектонско отношение гнайси и слюдени шисти с палеозойска и допалеозойска възраст.

В областта голямо значение има грабенът на р. Струма. Той започва да се формира на границата на мезозоя и палогена.

Дъната на котловините в долината на Струма са заети от плиоценски наслаги с различна мощност. Най-голяма сложност в тектонско отношение показва Санданско-Петричката котловина - резултат от кръстосването на два грабена - Струмския и този на р. Струмешница.

### **3. Полезни изкопаеми**

Находищата на полезни изкопаеми са свързани с геолого-геоморфоложкия строеж на областта. В Симитлийската котловина са разкрити находища на кафяви въглища, а при Гюешево (Осоговска планина) - оловно-цинкови руди. Сред здраво споените конгломерати при с. Плат (Огражден) са установени находища на флуорит. В разломената долина на р. Струма има многобройни минерални извори.

### **4. Съвременен релеф**

#### **4.1. Обща характеристика**

В геоморфоложко отношение областта показва различия, свързани с разломните и колебателни движения. Наблюдават се пет етажирано разположени денудационни нива - старо- и младомiocенско, старо- и младоплиоценско и плио-плейстоценско.

Особено характерни са епигенетичните проломи на р. Струма, както и пълният спектър от шест речни тераси по долините на реките.

Характерът на морфоструктурите по дължината на Срднострумската подобласт определя и тяхната висока сеизмичност. Тук се намира и едно от най-активните сеизмични огнища в България - Крупнишкото, с прояви на катастрофално земетресение през 1904 г.

### **4.2. Морфохидрографска подялба**

Осоговско-Беласишката планинска редица включва пет планини, разположени западно от долината на р. Струма: Осоговска, Влахина, Малашевска, Огражден и Беласица.

Осоговска планина има две високи била, които се простират в посока северозапад-югоизток и югозапад - североизток. Там, където билата се пресичат, се издига най-високият връх на планината - Руен, 2251 м.

Влахина се простира южно от Осоговска планина в посока север - юг. Нейна най-висока точка е връх Кадийца (1924 м.). На юг е Малашевска планина с най-висока точка - Илъов връх (1803 м.). Огражден е с посока на простиране запад - изток, като на юг достига грабеновидната долина на р. Струмешница.

На границата с Гърция и Македония се очертава тясното грабеновидно било на Беласица планина, имаща ясно изразено западно-източно простиране с максимална височина 2029 м. при връх Радомир.

Осоговско-Беласишката планинска редица е набраздена от късите, но дълбоко врязани (до 500 - 700 м.) долини на реките Бистрица, Новоселска, Елешница, Логодашка, Струмичка и Лебница.

Преобладаваща част от територията се включва в среднопланинския пояс (41,8%), докато останалите имат подчинено участие: хълмистия - 18,4%, нископланинския - 33,7%, високопланинския - 5,4% и алпийския - 0,74%.

На изток от Осоговско-Беласишката планинска редица се намира средната част от поречието на р. Струма. тя представлява поредица от дълбоки и тесни проломи, котловини и долинни разширения. Котловините в долината на р. Струма са: Бобошевско-Кочериновска, Благоевградска, Симитлийска и Саданско-Петричка. Разделени са от проломи, сред които най-дълъг е Кресненският, а на границата с Гърция е разположен Рупелският пролом. Между Огражеден и Беласица протича най-дългият десен приток на р. Струма - р. Струмешница.

### 5. Климат

В областта се преплита влиянието на три типа климат: преходен, континентално-средиземноморски и планински.

Над 1000 м. н. в. климатът е планински. Средната януарска температура в Осоговско-Беласишката планинска редица е между  $-3$  и  $-7$  °C, а годишната сума на валежите - между 700 и 1000 мм. Снежната покривка се задържа от 3 до 6 месеца.

В котловините на север от Кресненския пролом климатът е преходен. Средната януарска температура тук е  $-1$  -  $+1$  °C, летните температури -  $22$  -  $23$  °C, а валежите - около 550 мм. На юг от Кресненския пролом климатът е континентално-средиземноморски, със зимен максимум на валежите. Тук са най-високите средногодишни температури в страната - в района на Сандански -  $13,9$  °C. Януарските температури са над  $0$  °C, а годишната сума на валежите е в границите на 500 - 600 мм. Снежната покривка се задържа само няколко дни. Поради орографският ефект валежите в подножието на Беласица достигат 1000 мм.

### 6. Води

Режимът на реките в Осоговско-Беласишката планинска редица отразява различията в климата, релефа, скалната основа, почвената и растителната покривка. В Осоговско-Беласишката планинска редица се формира оттокът на многобройните десни притоци на р. Струма. В по-северно разположените басейни оттокът има ясно изразено основно пълноводие през пролетно-летните месеци (март - юни), когато се формира средно 55% от годишния му обем и по-слабо изразено вторично есенно-зимно пълноводие. В по-южно разположените басейни есенно-зимното пълноводие става все по-изразително и формира 35 - 40% от годишния отток. Маловодието е продължително (юни - октомври), като минимумът в почти всички басейни настъпва през август или септември. Тогава много от главните реки пресъхват. Подхранването на речния отток с подземни води е ограничено поради сравнително слабата водност на изграждащите почти цялата подобласт палеозойски метаморфни и южнобългарски гранити. По-значителни количества подземни води се акумулират само в среднотриаските окарстени варовици в северните части на р. Влахина и делувиално-пролувиалния шлейф в подножието на Беласица, както в алувиалните отложения на реките Струма и Струмешница. С метаморфитите в Осогово са свързани термоминералните води в Кюстендил.

### **7. Почвена покривка**

Почвената покривка има добре изразена вертикална зоналност: в нископланинските части на подобластта са разпространени излужени канелени горски почви, а в среднопланинските - светло кафяви горски почви. В Огражден са установени и ранкери - плитки, скелетни почви с голямо съдържание на късове от кварц. В речните долини и над делувиалните шлейфове на планинските подножия се срещат и алувиално-ливадни и делувиално-ливадни почви.

### **8. Растителност и животински свят**

Обликът на естествената растителност се определя от мезофитни и ксеромезофитни екосистеми. Преобладават горун и обикновен габър. Значителни площи заемат горите от обикновен бук, ела, воден габър, бреза и др. Особено характерни за Беласица са кестеновите екосистеми, които в някои участъци имат вторичен произход. Типичен за тази планина е чинарът, който расте на по-влажни места. В Мелник има запазени чинари на възраст на 800 години. Среща се и келяв габър по северното подножие на Беласица. Иглолистните гори са представени фрагментарно (Осоговска планина и

Беласица). Характерни видове са белия и черния бор, смърча и др.

Субалпийската растителност заема фрагменти от най-високите терени на планините. Представени са предимно от сибирска хвойна, която е възникнала на мястото на унищожени кленови съобщества. Добре са застъпени и тревните формации, формирани от картъл, тимотейнова гъжва, извита острийца и др.

Голямото разнообразие на релефа, климата и растителността обуславят значителното многообразие на животинския свят, представен тук от средноевропейски и средиземноморски видове. В планините преобладават животни от Седноевропейската фаунистична област: сърна, елен, дива свиня, лисица, вълк, заек, таралеж, бухал, яребица. По теченето на реките Струма и Струмешница преобладават средиземноморски видове: отровен паяк, воден плъх, блатна костенурка, усойница, пепелянка, смок и др.

### **9. Природни условия и ресурси**

Природните условия и ресурси на Осоговско-Беласишката планинска редица и долината на Средна Струма още от древността са били предпоставка за нейното стопанско усвояване. Добре развити са някои отрасли на земеделието, с които районът се специализира в рамките на страната: лозарство, тютюнопроизводство, овощарство, производство на ранни зеленчуци. Отглеждат се редица топлолюбиви култури - нар, бадеми, смокини, фъстъци и др. Естествените пасища и значителните територии с храстова растителност са предпоставка за развитие на животновъдството (предимно овцевъдство и козевъдство). Топлият климат и минералните води са предпоставка за развитие на балнеолечението, в района на Сандански - с национално и международно значение.

### **10. Екологични проблеми**

Антропогенната дейност е довела до редица нарушения на природната среда - обезлесяване на големи райони от планините, проява на ерозионни процеси, нарушени участъци от миннодобивна дейност, замърсяване на водите на р.Струма от промишлена и комунално-битова дейност. За съхраняване на естествената природна среда са

създадени редица защитени природни обекти, най-големи сред които са резерватите “Църна река” в Осогово, “Габра” във Влахина, “Соколата” в Малашевска планина и “Тисата” в южната част на Кресненския пролом.